

ȘTEFAN BURDA

Idolul „en violon” din tezaurul de la Moigrad, cea mai veche și mai impresionantă reprezentare în aur a femeii (perioada finală a neoliticului)



Ideea de constituire a **Tezaurului național** a fost lansată odată cu aceea de realizare a MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE AL ROMÂNIEI, așa cum emană din toate hotărârile și actele normative emise de organele centrale de partid și de stat.

În privința organizării unui tezaur-muzeu au existat, la noi, unele precedente, unele inițiative și chiar începuturi practice de constituire a unor colecții instituționale sau particulare care urmăreau să prezinte, prin intermediul pieselor de metal prețioase, anumite epoci istorice — mai mult sau mai puțin întinse — sau momente deosebite ale artei prelucrării aurului pe teritoriul patriei noastre. La început, evident, aceste încercări timide se legau direct de descoperirea întâmplătoare a unor tezaure care prin proporțiile lor au făcut senzație la vremea respectivă. Să nu uităm că numai la câțiva ani după ce oameni de cultură remarcabili lansaseră ideea creării unui muzeu reprezentativ a fost descoperit întâmplător, în anul 1837, într-o carieră de piatră, unul dintre cele mai mari tezaure din lume, vestita „Cloșcă cu pui de aur” de la Pietroasa, datînd din secolul V al e.n., și că, mult mai înainte, în Moldova, la Concești, fusese descoperit un alt tezaur fabulos, din obiecte de aur; că apoi, într-un ritm constant, au fost descoperite la Sînnicolaul Mare, Șimleul Silvaniei, Brașov, Țufalău, Tg. Mureș, Drajna de Jos și alte localități, comori de artă



Brățară de aur din tezaurul descoperit la Cucuteni-Bălceni, jud. Iași (sec. V-IV î.e.n.)

din metal prețios, cu valoare istorică inestimabilă și care, datorită unor împrejurări istorice cunoscute, sînt astăzi păstrate în diverse muzee din lume, mai ales la Viena și Budapesta. Cam în același timp, sau mai precis spre sfîrșitul veacului trecut, începe să se manifeste un interes crescînd pentru obiectele de mare valoare istorică și artistică păstrate în patrimoniul diferitelor mănăstiri și biserici.

Din păcate, cu toate aceste acumulări de cunoștințe referitoare la patrimoniul național, ideea constituirii unei colecții unice, sau a unui muzeu special, avansează foarte greu din cauze multiple. Una dintre acestea, și poate nu cea mai puțin importantă, este aceea generată de reticența exagerată cu care unele instituții deținătoare au primit materializarea unei astfel de idei. Altă cauză, poate chiar cea mai importantă, a fost impusă de unele condiții istorice concrete, deosebit de vitrege: asupra unei zone întinse a țării se exercita încă suzeranitatea turcească, iar în Transilvania stăpînirea austro-ungară avea să dureze pînă în 1918. Acestea, și altele, au fost cauze care au împiedicat crearea unui muzeu național și implicit a unui tezaur istoric național.

Pe lîngă cauzele obiective, atunci cînd începuturi timide se făcuseră, s-au ivit evenimente neprevăzute, grave, care au ridicat reale semne de întrebare în fața inițiatorilor: cînd a fost expus pentru

prima dată în țară un tezaur, cel de la Pietroasa, n-a trecut multă vreme și a fost furat de un student maniac, Pantazescu, care a provocat cumplite deteriorări pieselor; atunci a fost topită cea mai mare parte a colanului cu inscripția runică și însemnarea a fost definitiv compromisă.

Mult mai tîrziu, de fapt după anii 1930, pasionați oameni de știință sau persoane particulare, au început cu trudă și migală să alcătuiască însemnate colecții de obiecte de tezaur cu valoare istorică. Se constituie și se îmbogățesc continuu colecțiile de tezaure ale Bibliotecii Academiei, la început pornind de la cele numismatice și mai apoi lărgindu-și aria de cuprindere; D. A. Sturdza și Orghidan pun bazele unor colecții particulare care capătă amploare — mai ales a celui din urmă — și cuprind prin obiectele lor de aur secole sau chiar milenii de istorie; Dr. Maria și George Severeanu achiziționează și ei, pentru colecția istorică pe care o fondaseră, tezaure de obiecte din metal prețios.

Unele din aceste colecții, mă refer la cele particulare, au fost donate statului înainte de al doilea război mondial, altele au continuat să existe și să se îmbogățească.

În anii construcției socialismului în țara noastră, prin grija statului, cu sprijinul material al acestuia, problema tezaurului de valori istorice a căpătat noi dimensiuni. Este perioada cînd se organizează în cadrul Muzeului de artă al R. S. România o



Vasul de aur de la Biia, jud. Sibiu, începutul epocii fierului

secție de artă veche românească ce cuprinde și obiecte de metal prețios, cu valoare istorică și artistică excepțională; tot acum, donată statului, colecția Severeanu este expusă publicului.

Desigur, un pas important s-a făcut după ce, în 1956, au fost restituite României obiectele de tezaur depuse la Moscova pentru asigurare în timpul primului război mondial.

Cu toate că se realizează progrese remarcabile în constituirea unui patrimoniu național de obiecte prețioase, a trebuit să mai treacă o perioadă de peste un deceniu pentru ca ideea organizării sale ca unitate aparte să capete contururi precise. Începutul materializării acesteia l-a constituit sintetizarea unor mari valori istorice și artistice care, ca expoziții itinerante, au circulat sub denumirea generică de „Comori de artă veche în România” și au fost expuse succesiv la Paris, Göteborg, Stockholm și Londra.

Am procedat la înșiruirea sumară a acestor date sub imboldul a cel puțin două coordonate majore: mai întâi pentru a ne manifesta încă odată marea recunoștință pentru toți acei înaintași care cu grijă, cu un adânc sentiment patriotic, au păstrat, au colecționat și au încercat măcar parțial să introducă

în circuitul de cunoaștere această categorie de obiecte, care pe lângă valoarea istorică de excepție au și o mare valoare intrinsecă; în al doilea rând pentru a arăta că în alcătuirea tematicii, în gândirea structurii acesteia, ne-am folosit de acea experiență existentă la noi, am comparat-o cu alta existentă în alte țări și că numai așa, evident procedând și la consultarea unui mare grup de specialiști, am putut ajunge la formula materializată în expoziția Tezaurului istoric național care, cel puțin în momentul de față, reprezintă un unicat pe planul muzeisticii din lume. Tezaurul expozițional, se știe, au mai multe țări (Iranul, Anglia, Cehoslovacia, Austria, Ungaria, Uniunea Sovietică, Italia — în câteva locuri, Franța — de asemenea Suedia, R. D. Germană, Peru, Bolivia, S.U.A. ș.a.), dar nici una, repetăm, cel puțin până acum, nu deține un astfel de tezaur care să-i ilustreze epocile istoriei sale de la finele neoliticului și până în zilele noastre numai prin intermediul pieselor prețioase.

Această formulă tematică este rodul muncii laborioase a unui număr restrins de muzeografi (la început o singură persoană, apoi, după un an, două, trei, până la șase cliți sînt în momentul de față)¹ din cadrul colectivului de organizare a Muzeului național de istorie, special desemnați acestui scop, la care s-au adăugat roadele consultării unei comisii de specialiști de care aminteam mai sus, formată din reprezentanți ai Muzeului național

¹ Colectivul Secției Tezaurului istoric se compune din următorii tovarăși: Săraru Ecaterina, Sfîrlea Mircea, Sofronescu Cristina, Stancu Dana, Vasilescu Anca, Ștefan Burda.



Inel de aur cu camee, descoperit în cetatea dacică de la Poiana Jud. Galați

de antichități, Departamentului Cultelor, Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, Muzeului de artă, Consiliului Culturii și Educației Socialiste². Comisia a activat sub direcția conducere a acad. prof. Andrei Oțetea. Aș dori să subliniez, și nu în ultimul rând, colaborarea și sprijinul colegilor de la muzeele din țară ca și rolul colabora-

² Din comisia de specialiști au făcut parte: Mircea Neicov, Alexandrina Alexandrescu, Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, Bucur Mitrea, Octavian Iliescu, Radu Florescu, Corina Nicolescu, Xenia Ghica.

Pafta de aur (sec. XIV) din tezaurul de la Curtea de Argeș



țiilor noștri dela Banca Națională a R. S. România.

Colectivul de organizare a Muzeului național deci și a Tezaurului, a pornit mai întâi o acțiune vastă de documentare, colecțiile în sine constituindu-le de fapt valorile istorice naționale aflate pe întreg teritoriul țării; ele erau deținute de organe și organizații de stat, arhive, biblioteci, muzee, biserici, mănăstiri și nu de puține ori chiar de persoane particulare. Pentru această acțiune amplă de depistare a valorilor istorice o greutate deosebită a fost aceea generată de faptul că multe dintre ele — unele cu totul și cu totul excepționale — s-au dovedit a fi inedite. Cu atât mai mult a fost resimțită această greutate în constituirea unui patrimoniului informativ al Tezaurului cu cît asupra celei mai mari părți a obiectelor din această categorie s-a menținut o „tăcere” de zeci și zeci de ani. Singura sursă de informare au fost în multe cazuri registrele de inventar ale unităților, acolo unde ele au existat, sau cercetarea obiect cu obiect a unor patrimoniilor pînă atunci destul de vag definite (de aceea simțim nevoia să mulțumim încă odată tuturor aceluia care cu răbdare, sacrificindu-și mult din timpul lor dedicat altor munci, ne-au ajutat în cercetările noastre). Desigur, de un real sprijin, fiind chiar noi angrenați în această operațiune, s-a dovedit a fi îndeplinirea prevederilor Decretului nr. 724 din octombrie 1969, la un an de la data la care fusese înființat și lucra colectivul de organizare a Muzeului național.



Patera cu statueta zeiței Cybele din tezaurul de la Pietroasa (sec. V e.n.)

După ce a fost depășită această etapă a documentării, cea mai grea după părerea noastră, s-a trecut la aceea a selectării scriptice a valorilor, muncă din care avea să decurgă direct tematica Tezaurului istoric.

Ținând seama de faptul că Tezaurul urma să fie organizat în cadrul Muzeului de istorie, ca o secție a acestuia, trebuia găsită exact acea cale în structura viitoarei tematici care să nu văduvească expoziția permanentă a muzeului de unele valori de excepție, dar care să cuprindă în același timp piese pentru alcătuirea unui Tezaur reprezentativ pentru istoria țării. Așa am ajuns la concluzia colectivă că această secție să cuprindă și să illustreze acele epoci ale istoriei noastre începând cu aceea în care apar pentru prima dată obiectele lucrate din aur. Tezaurul urma deci să-și înceapă expunerea cu piese datînd de la sfîrșitul epocii neolitice.

Din acest moment, conceptual definită, munca noastră a decurs după niște criterii pe care, de acum, le puteam stabili dinainte. Dar dacă pentru noi, muzeologii, lucrurile deveniseră limpezi, nu același lucru se poate spune și pentru arhitectul proiectant. Să precizăm: noi nu aveam încă patrimoniul constituit, aveam numai fișele de obiect cu descrieri și date mai ample sau mai puțin ample, aveam o tematică scrisă, dar arhitectul — proiectant nu avuse posibilitatea să vadă piesele. De aceea, în situația dată, în ritmul în care ni se cerea să lucrăm (muzeologi și proiectanți), s-a impus obiectiv

o foarte strînsă colaborare între cele două categorii de realizatori ai muzeului în general și ai tezaurului în special. Proiectantul a trebuit să gîndească vitrinele, suportii de etalare, iluminatul, culoarea materialelor folosite în expunere și în expoziții, în cea mai mare parte după descrierile noastre asupra obiectelor, a formei și a dimensiunilor acestora. Numai așa a fost posibil să scurtăm termenele diferitelor etape ale organizării, să suprapunem de fapt faza definitivării proiectelor expoziției cu aceea a strîngerii pieselor și constituirii patrimoniului. Colaborarea s-a desfășurat într-un context nou și a dat rezultate foarte bune nu numai întrucît s-a dovedit multă maleabilitate și înțelegere de o parte și de alta, dar și fiindcă întregul colectiv a urmărit cu insistență realizarea obiectivelor sale respectîndu-se cu rigoare nu numai criteriile științifice dar și cele ale calității, fără nici un fel de rabat.

A trecut desigur prea puțin timp de cînd, o dată cu muzeul, a fost deschis pentru public și Tezaurul istoric, dar dacă ar fi să ne referim numai la opiniile acelor oameni de știință români sau străini care ne-au vizitat și tot am avea suficiente motive de satisfacție pentru această realizare.

Nu putem încheia aceste rînduri fără a sublinia faptul că Muzeul național ca și Tezaurul istoric s-au creat din inițiativa organelor superioare de partid și de stat, personal a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.